

Izvršitev smrtne obsodbe se je v času med zgodnjim 18. in sredino 19. stoletja očitno temeljito spremenila. Javni obred usmrčevanja je postal kar se da diskretno dejanje. Justifikacija ni bila več počasna in opremljena z mnogimi detajli, ki so kazni še poostri. Usmrčitev ni bila več akt mučenja, trpinčenja, uničevanja in drobljenja človeškega telesa, kot v primeru eksekucije Valentina Hobolta leta 1726. Nasilna smrt ni bila več "praznovanje muk", če uporabimo besednjak Michela Foucaulta, ki so ga uprizorili za široke množice. Ritual usmrčitve se je spremenil v bolj ali manj skrito, hitro, racionalizirano in učinkovito uničenje človeka. V primeru Hobolt je bilo telo cilj kaznovalnega mehanizma. Njegove muke naj bi nosile resnico zločina. Tudi v primeru Timm iz leta 1856 lahko rečemo, da je izgubil življenje tako, da se je pravosodje nasilno lotilo njegovega telesa. Toda sedaj so se vendarle potrudili, da so usmrčitev opravili kar se da hitro in učinkovito in da bi kolikor mogoče prikrili nasilnost, ki je nujno zvezana s samim dejanjem justifikacije. Povzročene bolečine niso več merjene po težavnosti krivde. Odslej je veljalo, da so jih med usmrčitvijo zmanjšali na neizogiben minimum. Timmovo telo pri tem opravlja funkcijo posrednika kazni, preko katere je bilo izsiljeno uničenje nekega člana družbe, ker je izgubil pravice.

Oba dogodka pa imata navkljub razlikam vendarle nekaj skupnega. To je usmrčitev človeka, ki v obeh primerih velja za preizkušeno sredstvo, s katerim se povratno kaznovavno deluje na storilce ali storilke, ki kršijo pravila ali zakone in da bi tako stabilizirali vsakokratni red. Toda kodiranje te osnovne oblike nasilja se spreminja. Trajanje in spreminjanje posegata drugo v drugega. Ta medsebojna igra označuje nastajanje in krhkost moderne kulturne samoumevnosti, ki se je oblikovala v zvezi z nasilnostjo lastnega obstoja in katere temeljne poteze so aktualne vse do danes. 18. in 19. stoletje tvorita v zgodovini tega samoumevanja ključen čas.

Andrej Studen

DOBRODOŠLA MONOGRAFIJA

Sašo Radovanovič, Polona Vidmar in Dušan Tomažič, *Grad na Goričkem*. Maribor: Založba Kapital, 2001, 101 strani.

Prekmurje vedno znova preseneča. Še bolj pa presenečajo tisti, ki se ukvarjajo z zgodovino te

pokrajine. Pred meseci je izšla monografija z naslovom *Grad na Goričkem*, ki je delo treh avtorjev: Radovanoviča, Vidmarjeve in Tomažiča. Besedilo dopolnjujejo fotografije Bojana Nedoka.

Na stotih straneh nas pisci na "barvit" način popeljejo skozi zgodovino prislovično največjega grajskega kompleksa v Prekmurju – in na Slovenskem nasploh. Idejo za izid takega dela je vsekakor treba pohvaliti. Pa vendar: knjiga spominja na slikovne albume, ki so izhajali od šestdesetih let dalje (pod okriljem nekdanj uspešne *Pomurske založbe*) in ob raznih jubilejih postali obvezno reklamno gradivo vodilnih industrijskih podjetij v nekoč cvetoči pokrajini ob Muri (na primer: *Murska Sobota. Občina in mesto*, Pomurska založba, 1980). Zakaj se je založba *Kapital* odločila za izdajo omenjene knjige, nam ni jasno, saj te knjige še mesece po izidu ni (bilo) mogoče kupiti v nobeni od slovenskih knjigarn – niti v osrednji mursko-soboški ne. Morda bo knjigo v roke dobil turist, ki bo v poletnih dneh zašel na Goričko in se pustil presenetiti ob pogledu na (postopoma) restavrirano grajsko poslopje... Če se ne motim, je ta monografija druga, katere vsebina se navezuje izključno na Grad oz. Gornjo Lendavo. Prvo tako delo je izšlo že davnega 1984. leta (Matija Žižek, *Grad na Goričkem. Prekmurje - Slovenija - Jugoslavija*, Murska Sobota - Pomurska založba 1984).

V uvodu najnovejše monografije avtorji vendarle skušajo odgovoriti na prej zastavljeno vprašanje: "*Ta knjiga je posvečena vsem, ki so s svojimi besedami, dejanji ali pa samo dobrimi željami, poskušali to pokrajino in ta grad odčarati, predramiti in obuditi*" (str. 9). Vrnimo se k oprijemljivejšemu - k vsebini. Sedem poglavij (Prekmurje, Goričko, Grad, Grad Grad, Kripta in Beli križ, Cerkev, Trideželni park Goričko-Raab-Örszeg) spremlja tudi vzporedno besedilo v nemškem in angleškem jeziku. Knjiga ni zasnovana kot strokovna študija, zato zgodovinar ne bo našel (v takem primeru) pričakovanega znanstvenega aparata s spremljajočimi opombami. Prav tako nikjer ni zaslediti seznama virov in literature. Ne glede na omenjeno "pomanjkljivost", lahko sklepamo, da so avtorji podatke za besedilo povzeli iz del Ivana Zelka (*Prekmurje do leta 1500. Historična topografija Slovenije / 1*, Murska Sobota 1982 in *Zgodovina Prekmurja. Izbrane razprave in članki*, Murska Sobota 1996), morda tudi Ivana Škafarja (*Gradivo za zgodovino kalvinizma in luteranstva na ozemlju belmurskega in beksinskega arhidiakonata*,

Acta Ecclesiastica Sloveniae 3, Ljubljana 1981), Ivana Stoparja (*Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Druga knjiga: Med Prekmurjem in porečjem Dravinje*, Ljubljana 1991). In tu je še *Katalog stalne muzejske razstave – Pokrajinski muzej Murska Sobota* (Murska Sobota 1997)... Torej že videno in rahlo obrabljeno?

Na tem mestu ne mislim posebej predstavljati vsebine knjige; kako je tekla zgodovina današnjega Prekmurja od 11. stoletja dalje do 4. junija 1920 (Trianon), si lahko preberemo v katerem od zgoraj navedenih del. Omejila se bom le na nekaj vsebinskih in slovničnih nepravilnosti, ki se navezujejo na zgodovino Grada in njegovih osrednjih posestnikov v srednjem veku (Szécsij). Poglejmo najprej toponime: Zalavar, Vasvar in Győr (str. 15) so danes Zalavár, Vasvár in Győr in Stražno ozemlje "Örszeg" (str. 13, 19) ni nič drugega kot Órség in vsem Slovencem "dragi" mejni prehod Hodoš se po madžarsko piše kot Bajánsenye in ne Bajansenye. Ker nisem hungarist, se v globlji diskurz o madžarskem črkopisu ne bom spuščala, verjetno pa tudi Slovenci ne bi bili veseli, če bi prebrali "Malibol" namesto Maribor... Tukaj ne gre za aktivno znanje madžarščine, ampak za "preprosto" doslednost. Danes, ko je dvojezičnost in nekakšen bilingvizem mejnih evropskih pokrajin znova postal aktualen, si takih napak ne bi smeli privoščiti. O zapisu madžarskih imen in priimkov se slovenski zgodovinarji očitno še dolgo ne bodo mogli zediniti. V tej knjigi beremo o Batthyanyjih, Szaparyjih, Szechenyijih in Szechyjih (str. 26). Mar ni dovolj, da je Andrej Hozjan pred kratkim izdal *Inventar družinskega in posestnega arhiva grofov Batthyány v Güssingu, Gradiščansko* (Pokrajinski arhiv Maribor, Inventarji 8, Maribor 2000)? In kdo je potem dal davnega leta 1802 postaviti znamenito budim-peštansko knjižnico, če ne Franc Széchényi (1754-1820) – eden od članov rodu, ki ga omenja knjiga na strani 27?

Glede "Szechyjev" pa le na kratko. Madžarska imena lahko poslovenimo, kot na primer: Ferenc v Franc, István v Štefan ipd. Glede priimkov je stvar nekoliko drugačna in velikokrat odstopa od splošnih pravil. Srednji vek pač ni poznal obveznega osnovnega šolstva in vsak pisar je pisal kot je vedel in znal. V primeru Szécsijev se priimek le-teh od srede 14. stoletja dalje v pisnih virih največkrat omenja kot "Zeech" (leta 1345, glej: Tade Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae XI*, št. 192, Zagreb 1904-), "Zéch" (1355, glej: György Fejér, *Co-*

dex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, X/6, str. 71, Budae 1829-), "Széch" (1390, glej: Gy. Fejér, n. d., X/3, str. 104-107)... Kot vidimo, skozi desetletja in stoletja ni enega in istega zapisa imena Szécsi. Slovaki priimek Szécsi pišejo različno, npr. Sěči, Szěchy, zo Seče, Sečský (rod namreč izvira iz slovaškega mesta Rimavská Seč). Danes sprejemljiva madžarska transkripcija pa je Szécsi (tako tudi v *Korai magyar történeti lexikon 9.-14. század*, Budapest 1994, str. 621) in kot taka se je uveljavila v sodobni evropski historiografiji.

Še o potomcih: zadnji od Szécsijev v moški liniji je bil Peter VII., ki je umrl leta 1685 (in ne 1684, kot na str. 27). Imel je le eno hčer, Katarino Elizabeto, poročeno s Francem Nádasdyjem (glej: Mihály Forgón, *Gömör – Kishont vármegye nemes családai* 2. Cluj – Kolozsvár 1909, str. 604 in Géza Csergheő de N. Tacskánd, *Wappenbuch des Adels von Ungarn – sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, Heft 22-28. Nürnberg 1885-, str. 619).

Pričujoča monografija je zaradi bogatega izbora barvnih fotografij že na prvi pogled zelo privlačna. Nekateri motivi so natisnjeni prvič. Tiste, ki se navdušujejo nad naravnim zdravilstvom, ezoteriko in gozdnimi učnimi potmi, bo nedvomno pritegnil zadnji del knjige (str. 95-101). Monografija verjetno ne bo postala obvezni knjižni inventar slovenskih zgodovinarjev, je pa vseeno dobrodošla kot popestritev turistične ponudbe v Prekmurju.

Darja Kerec

BALKAN, SKRIVNOSTNO KRALJESTVO DUHOV

Marija Todorova, "Imaginarij Balkana", predgovor Svetlana Slapšak, spremna beseda Peter Vodopivec, Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana 2001, 401 stran.

Avtorica knjige je v predgovoru izrazila željo, da bi s pričujočo študijo uspela sprožiti – če drugega ne – vsaj debato, saj je 'balkanizem' vreden lastnega žanra, v že tako pisani množici žanrov in podžanrov današnje znanosti. Predvsem pa si je prizadevala, da knjiga ne bi bila moraliteta, ki bi razgaljala zahodne predsodke. Vendar ti